

ІЗ ОПОВІДАНЬ А. НЕМОЄВСКОГО.

І. Майлях.

Над берегом Тиберіадського моря вів пустельниче життя нуждарь іменем Майлях, колись муж бистрого ума, великого значіння і властитель численних черед. Але коли струпи поотвирали його тіло, коли мерзка хвороба зробила його відразливим і заразливим, приятелі і підхлібники усунули ся від нього, позбавили його значіння, пастухи і економи розікрали його череди, а розум його в хворобі і вбожестві стратив усяку бистроту. З розуму того лишилось ледви стільки, що міг зрозуміти цілу марноту і зникомість людських забігів, бездонну переверотність сьвіта і невідомне глузуване судьби.

Схорілий Майлях пересиджував цілими днями над берегом Тиберіадських вод, дивлячись по зморщених далечинах. Хвиля за хвилею надбігали, здувались, прискали і зникали. І дивлячись на те розприскуване хвиль сьміяв ся гірко Майлях, а його оструплені уста шептали:

— Ото чоловік!

І знов:

— Ото його судьба!

І ще:

— Ото людські стремління і осягнена ціль!

Ті слова повтаряв при розприскуваню кожної хвилі і гірко сьміяв ся, потрясаючи головою. Аж коли голод починав йому докучати, повзав здовж берега, збираючи і ковтаючи те, що море зі свого лона викинуло на піски.

Ніч проводив у шатрі, покритім зісохлим листем. Лежав на лісовім моху і стогнав, а сон примикав йому звичайно на коротко

повіки, відіймаючи пам'ять болю. Нераз знов сон мучив його більше, як ява. Бо нераз здавалося йому сонному, що збирає на березі мушлі, роздряпує ними свої рани, аби було їх більше.

То знов здавалося йому, що дрожачими руками черпає солону морську воду і ллє на свої рани, аби його гірше боліли.

І ще здавалося йому, що ходить по розлогих країнах, отруєю своїх ран намащує кожді двері, аби вся людськість терпіла і спостерігала свою марноту.

Так минали спекотливі літа, гарні осени, дощові зими і цвітисті весни. Майлях забув, що колись був багатий, що мав значіне тай і иньший спосіб думаня. Здавалося йому, що прийшов на світ зі струпами, що вродився в нужді і самоті і що його теперішні думки відбули з ним похід від колиски через довгу дорогу життя, аж понад беріг Тиберіядського озера.

Від часу до часу, як сидів на березі і приглядався розприскуванню хвиль, зір його падав на кружляючі в віддаленню рибацькі лодки. Люди, що сиділи в них, запускали коло полудня сіти і над вечером витягали їх із моря.

Майлях придивлявся їх ремеслу, а коли вони з наближенєм сумерків зникали, здавалося йому, що якась хвиля розприслася без сліду. І гірко сьміявся з трудів і забігів тої людської хвилі; бажав бризнути на неї своєю отрутою, що стікала зі струпів, аби терпіла і спостерігла свою зникомість.

Але одного разу приплила одна лодка до берега і в ній сидів рибак іменем Петро. Занятий направою сітій, не завважав зразу острупленого чоловіка. Аж коли той почав гірко сьміятися, звернувши до него свої простодушні очі і вийшовши на беріг, почав над ним милосердити ся.

Майлях відповів на його милосерні слова глузом. Але рибак не зразився і сів коло него на піску.

Тоді Майлях почав говорити і отворив йому очі на те розприскуване хвиль, а опісля гірко сьміявся потрясаючи головою. Потім отворив йому очі на цілу зникомість прямовань і забігів людських і сьміявся глумливо. Потім отворив йому очі на людську сліпоту, умачав палець у своїх струпах і помазав отруєю лице рибача.

Потім замовк і пильно придивлявся йому.

Але рибак відповів, що не все на світі марне, як приміром от доброта. Опісля сказав, що не боїть ся отруї, ані тих

струпів, бо знає мужа, що дотиком своїх рук засклеплює пекучі рани і усуває всякі струпи.

Майлях потрясав головою і сьміючись говорив:

— За тиждень приплинеш на отсій лодці до мене, щоб я відступив тобі пів шатра.

А рибак відповів:

— Прийде час, коли з уст твоїх зникнуть не лише струпи, але й гіркий сьміх.

Сказавши се встав, аби відплисти. Але Майлях приповз до него і помазав йому отрутою ноги. На се подав йому рибак іще обі руки. Майлях помазав їх також, потім помазав йому повіки, уста і уха. Опісля заповз до свого шатра, а рибак відплив.

В ночі зірвала ся велика туча і кинула ся на води Тибєріядського моря. Хвилі двигали ся і з великим шумом розливали ся по березі. Піна з їх верхів відривала ся, бризкаючи білими пластами на згіря і на розкинені там дерева. Море порушило ся аж до дна. Хмари сунулись так низько, що хвилі здутими губами майже досягали їх. Вихор кидав сполохане птаство на море і тонив його. Води викинули на беріг велике множество мертвих риб і прозірчастих мякунів. При тім громи і блискавиці ширили такий страх у природі, що лісові звірі перелякані почали ричати, а супи не мали відьбаги дзюбати мертві риби, що залягали мокрі піски.

Майлях думав, що збурені води заляли лодку рибаків і проглинули його. Коли настав ранній сьвіт і буря втихомирилась, виповз над море і глядів по хвилях, чи не викинуть на беріг останків лодки і трупа чоловіка.

Коло полудня показали ся в віддаленю лодки, а рибаків, що в них сиділи, запускали до моря сіти. Під вечір одна лодка заплила до берега. Майлях побачив у ній знайомого рибаків.

Тоді запитав його, де перебув ніч.

Рибак відповів, що на морю, бо за дня направляв сіти, а в ночі полів був дуже багатий.

Майлях відповів йому на те, що бреше, бо в ночі буріли ся води і була велика туча.

Рибак сказав, що дійсно хвилі почали здіймати ся; але той муж, про якого вже споминав йому, зступив із лодки на води і усмирив їх. Тоді Майлях почав глумливо сьміяти ся і приповзав до рибаків, помазав йому знов отрутою своїх струпів чоло, повіки, лице, уста, груди, руки і ноги.

Потім сидів довго на березі, поки лодка з рибакom не щезла в далечині і вічна темнота не покрила тьмою море і землю.

Щоденно сїдав Майлях на березі Тиберіядського моря, дивлячись по хвилях. Але лодки не показували ся і рибак Петро не запливав до заливу. Тоді почав Майлях іще більш глумливо сьміяти ся і тїшитись іррко, що бодай один його сон здійснив ся, що бодай одного чоловіка заразив отрутою своїх струпів і отворив йому очи на правду людського істнування.

Минуло пять днів, потім шість і сїм днів. А осьмого дня під вечір появилa ся лодка на водянім овиді, скоро зближала ся, а кермував нею один чоловік.

Майлях почав сьміяти ся.

Здавало ся йому, що видить лице опухле і почервонїле, очи повні переляку і що здалека вже бє на него горячий віддих. Дивив ся жадно і сьміяв ся.

І вже бачив коло себе на пісках берега скуленого нуждаря з заропленими ранами, що огризливо поглядає на розприскування хвиль і повторяє його слова. Видів уже се і сьміяв ся.

Лодка совгала ся по водах, як птах, коли розложить у водусі крила і плине до землі. Стояв у ній рибак Петро і шукав оком двох каменів, між які міг би впровадити свого човна.

А осадовивши його як задумував, виступив на беріг, зблизив ся до Майляха, повитав його і заповів, що на другий день збереть ся на березі много рибаків і їх родин і людей иньшого ремесла. Нехай прилучить ся до них і слухає слів, які перед тими зібраними будуть виголошені.

Не скінчив іще говорити, коли Майлях приповзши почав дотикатись його ніг, рук, лиця, повік і вух. Нильно слїдив і дивив ся і дотикав і очам своїм не вірив.

Тоді рибак сказав:

— Їдь твоїх струпів не заразить мене, а незабаром не заразить уже нікого, хоч сюди надтягне багато людей, що чули про твоє шатро. Увірь лише в того, що простий як я, а вчить иньшої науки, як твоя.

Сказавши се відплив, а Майлях заповз до свого шатра. Ніч надійшла темними кроками, а він не міг уснути. Лютий біль доскулював йому, а він не зойкнув. Чув гутірливе розприскування хвиль на березі, але вже не сьміяв ся. Якийсь суянів блукав по його голові і водив за собою всі його думки. Здивував ся, що

рибак не дістав струпів. Здивував ся, що напроваджує купи люду до морського берега, який оминав кожний. Потім примкнув повіки і здавало ся йому, що той дивний рибак відвідав його і сів у вході його шатра.

Тоді почав його питати:

— Звідки взяв ти, рибаче, той спокій душі?

А рибак лише всміхнувся. І питав його далше Майлях:

— Звідки взяв ти, рибаче, ту байдужність на рани і струпи?

А рибак усе лише всміхається. І питав його Майлях іще:

— Звідки взяв ти, рибаче, ту мудрість, що заповідає надзвичайні річи і очікує їх сповнення?

А рибак усміхнувся останній раз і зник.

Майлях збудив ся і розважав над тим, що йому видавало ся в сні і опісля знов заснув.

І в тім другім сні здавало ся йому, що сидить над берегом моря і дивить ся по розбурханих хвилях. Кожда краплина води, то людська голова. Хвилі тих голов надбігають, розливають ся по березі, а з пісків устають купи рибаків і сунуть у глибину краю. А водяне плесо не зменшається, не знижає, лише піднімає нові хвилі без кінця і без перерви.

Майлях збудив ся і довго думав над тим другим своїм сном, що би він міг значити. Тоді заснув третій раз.

І в тім третім сні здавало ся йому, що стоїть подальше від берега і глядить по виходячих із моря рибках. Нараз пригадав собі, що коли не мав іще тих струпів, то був дуже подібний до декотрих із тих людей. Се застановило його і почав із більшою увагою приглядати ся виступаючим із морських вод рибкам. Нараз обхопило його велике здивуванє, бо чим більше людей виступало, тим більшою видавала ся йому подібність. В кінці здавало ся йому по просту, що се він сам у нескінченій скількості постатей виходить із глибини морської і зміряє в глибину краю. Тоді збудив ся і не міг зрозуміти, що би то мали значити ті три сні і який би був їх виклад.

Слідуючого дня досвіта заповз над беріг і глядів аж до полудня по водянім овиді. Рани палили його, в нутрі чув огонь. Заплакав.

Солоні сльози спливаючи по острунілих щоках, збільшали його болі. Але вже не роздумував згіржливо, вже глум опустив його душу. Лише остав ся жаль, бажане супокою. Плакав без не-

рестанку. Море уклало ся немов гладка синява неба. Сонце рознесло над сьвітом золотий свій жар. Листе повисло нерухомо на деревах. Птахи лісові поснули на галузях, бажаючи переспати жар полудня.

А він плакав і плакав.

Над вечером зароїли ся здалека лодки, а рівночасно на березі почали з'являти ся громадки жінок, старців і дітей. Сідали на пісках, на камінях, на розкиданих колодах поваленого дерева. Дивувало Майляха те, що ніхто не сторони́в від него, а їх усьміх немов заповідав щось.

Човни пристали до берега; рибаки змішали ся з жінками, старцями і дітьми. Потім старці і жінки з дітьми посідали на човни, а чоловіки заняли беріг. І видко було голову при голові понад земляною рамою морської води, як коли би горбатий беріг складав ся з самих голов. В ту пору одна лодка відбігла трохи від берега, а в ній сиділи два чоловіки. Перший з них був Петро-рибак, а другий муж незнаний.

Лице того мужа було дивно спокійне, а очі обертали ся так, як би кожного дотикав ними. А при тім була в них велика ясність і вираз і зрозуміне річи. Докола високого чола громадило ся жовтаве волосся, що спадало на плечі окриті білою шатою. Майлях не міг відірвати очий від того лица. А той муж сидів у лодці оперши бороду на руку і дивив ся на згромаджений на березі народ. Тоді Петро-рибак виняв весло з води, сів також у човні і опустив голову на груди.

Залягла тишина, переривана легким хлюпанєм води о край човна. По хвилі залунав відтам голос, а Майлях притаїв у собі дух. Слова плили повітром і розходили ся між зібраними на березі.

Дивний той муж голосив притчу про чоловіка розумного і про чоловіка доброго. Чоловік добрий був паном, а чоловік розумний слугою тамтого. Але незабаром чоловік розумний завважив, що коли занедбаєть ся в своїй обслузі, то чоловік добрий робить за нього те, чого він не зробив. Завваживши се почав щораз більше опускати ся і в кінці перестав цілком робити те, до чого був обов'язаний. І завважив на кінці, що завдяки сему відносини пана до слуги перемінили ся основно. А те, що завважив, було правдою. Чоловік розумний став паном, а чоловік добрий слугою. Тимчасом настала війна. Виповів її чоловік розумний, бо докладно обчислив, що має сім раз більше війська, ліпшу зброю, і тому може безпечно

напасти на неприятеля і ограбити його з майна. Надармо відраджував йому чоловік добрий. „Ти добрий, — говорив тамтой, — то тобі й жаль розливати кров; але я розумний і знаю, що збільшене сили — річ потрібна“. Війна вибухла. Але в першій битві чоловік розумний отримав тяжку рану в голову, впав зі свого коня, а військо топчучи по ній, пішло на ворога. Лежав отже той чоловік на полі в муках і самоті, а тимчасом його воєвода рад із тої нагоди, що пан в полі ні звідки не маючи помочи сконав, побив ворога, відібрав йому скарби і оголосив себе королем двох народів. Війська присягли йому на вірність і обтрублено спокій. Усі вернули до своїх занять. По якімсь часі з'явився на порозі чоловіка доброго нуждарь, бажаючи, щоб його сноміг і приняв на службу хоч би до найгірших послуг, коби лише дав йому стріху над голову і шматок хліба на виживок. Змилював ся чоловік добрий, впровадив його до свого дому, обмив і обв'язав йому рани, а потім наділив його хлібом. Тоді чоловік розумний, що зійшов був на нуждаря, дуже дякував і сказав до чоловіка доброго: „Я-ж був твоїм слугою і не слухав тебе; захопив пановане над тобою і відняв тобі те, що було твоє. Чому не випхнеш мене за поріг твого дому, але ділиш ся зі мною хлібом і обв'язуєш мої рани?“ А чоловік добрий сказав йому на те: „Бо ти бідний і терпиш, бо ти прийшов до мене, хоч не повинен був відходити, бо служити мені маєш, щоб ти не терпів і слухати мене маєш, щоб ти разом зі мною вповнював заповіді“.

Виголосивши сю притчу дивився якийсь час на юрбу, а в очах його грала сьвітлість, що була на зібраних на гористім побережі. Потім відняв руку від бороди, підвів голову і почав говорити:

— Будьте як той чоловік добрий, а розумні прийдуть на ваш поріг зі своїми ранами. Відійміть усе терпіння иньшим, а коли воно прийде на вас, повітайте його як приятеля, що не долягає. І дивувати-муть ся вам люди і говорити-муть, що ви відмінили порядок сьвіта. І на правду відмініте його. Чоловік розумний зложить свій меч у ваші руки, а ви переломите той меч і кинете в огонь. Чоловік розумний принесе вам те, що забрав иньшим, а ви той доробок звернете між усі і не буде сварні. Чоловік розумний принесе вам свій розум, а ви той розум замініте на вючне звів'ря, щоби був пожиточний і не шкідливий. І настане один пастирь і одна череда. Направду говорю вам, се станеть ся, як стала ся сьвітлість і небо і море і земля. Чоловік добрий загоїть

рани, отре сльози, усмирить терпіня, наситить голодних, напоїть прагнущих і піднесе потоптаних. Чоловік добрий зробить вас сліпими на те, що переминає, а отворить ваші очі на те, що вічне. Направду говорю вам, що се станеть ся, хоч перше того доброго чоловіка розумні переслідувати-муть, заглушать глухом його слова і прибють йому гвоздями руки до дерева, щоб не міг творити по своїй доброті.

В юрбі залунав тихий плач, а потім падали уривані слова:
— Ти той чоловік добрий!

І знов:

— Ти той, котрого заповідаєш!

І ще:

— Ти той, що гоїш рани, отираєш сльози і підносиш потоптаних.

Петро рибак вложив весло до води і звернув лодку до берега. А коли оперла ся о пісок, тиснули ся до неї матери і підводили дітей до того мужа, щоб їх благословив. Потім зближались різні болящі, а він клав руку на кожній голові, глядів у небо і шептав якісь тихі, нечутні слова.

Незвичайна тиша зависла в природі. Здавало ся всім, що небо склоняє свою блакить ближше до землі, а повітре переповнюєть ся запахом ніжних ароматів. Плюск води о край човна затих і море стало ся німе, немов заслухане в мову і вчинки того, що порушав, уздоровлював і скріпляв.

Майлях лежав на побережю, дивлячись на всю юрбу і на того мужа з рибакком Петром на лодці. Дивив ся довго чим раз із більшим здивуванєм і слухав. Слова того мужа падали на него як соняшне проміне, просьвічували його і роз'яснювали йому душу. Потім опанували його цілком. А коли той муж замовк на кінці притчі, Майляха огорнув смуток і туга. Брак було йому тих слів. Приповз ближше. Люди розступали ся і відкривали йому вид на море. Коли з човна прогомнів у-друге голос, Майлях почав дрожати цілим тілом, трясти головою, а сльози рипули йому з очей. Лодка тимчасом пристала до берега. Матері почали підводити дітей, товпили ся иньші і витягали руки. Тоді Майлях дрожаючи на цілім тілі і сліпий від сліз в очах, почав повзти в сторону найбільшого натовпу. Уже не видів, що коло тої лодки діяло ся. Над ним витягали ся рамена, розлягали ся найчутливійші оклики; хвиля юрби наближала ся до берега, а він на її дні повз по піску,

дишучи і плачучи. Оттак доповз до берега і опинився при зрубі човна. Підняв очі. Люди уступили вже з човна, а зір того дивного мужа спочив на ньому.

Майлях переповз через зруб лодки, повзав по дошках і підвів лице, залите отруєю й слізмами; оструплені його уста порушалися благально.

А той дивний муж простягнув до него руку і положив долоню на його голову, якої ніхто не смів диткнути.

Майлях простогнав:

— Глянь на мене, пане!

Тоді почув над собою:

— Нехай відійметься тобі біль...

І Майлях перестав терпіти.

— Нехай відійметься тобі бридота...

І замкнулися рани Майляхові.

— Нехай відійметься тобі твоя невіра...

І Майлях уздоровлений і сильний упав на лице ридаючи.

Петро рибак вложив весло до води, лодка відчалила від берега і від юрби, зашуміла морська хвиля, а Майлях усе ридав.

Тоді почув знов долоню на своїй голові і шльохаючи запитав:

— Чого жадаєш від мене, пане?

І загомоніло над його головою:

— Вірь в добро і чини иньшим, як я вчинив тобі...

З польського переклав

Ю. Б.

